

КРАЄЗНАВЧИЙ ПРИНЦИП НАВЧАННЯ – ДІЄВА ФОРМА ЗВ'ЯЗКУ ШКІЛЬНОЇ ГЕОГРАФІЇ З ЖИТТЯМ

Л.В. Вітяк, С.М. Антонюк

Тернопільська загальноосвітня школа I-III ступенів №19 м. Тернопіль, вул. Братів Бойчуків 2,
school_19@ukr.net

У статті розкрито роль та значення краєзнавства у навчально-виховній роботі, висвітлено його роль у вихованні молодого покоління на традиціях та історії рідного краю, проаналізовано основні види краєзнавчої діяльності.

Ключові слова: краєзнавство, патріотичне виховання, краєзнавча робота, екскурсія.

Сучасний етап розвитку незалежної української держави ставить на порядок денний надзвичайно важливе й невідкладне завдання – виховання справжнього громадянина й патріота рідної землі. Тільки люди, віддані українській національній ідеї, здатні відстояти незалежність і соборність України, вивести її з соціально-економічних труднощів, політичних колізій на шлях прогресу й процвітання. Сьогодні необхідні висока патріотична самосвідомість і міцна громадянська позиція кожного члена українського суспільства. Все актуальнішим стає залучення учнівської та студентської молоді до набутків краєзнавства, вивчення його історії, теорії та методики. Цей процес багатогранний, складний, оскільки як навчальний предмет краєзнавство ще не сформувалось. Краєзнавство є тим ланцюжком національної культури та українознавства, яке об'єднує усе наше суспільне й особисте життя, хоча це й не завжди помітно. Сьогодні ми маємо всі можливості для відродження й розвитку краєзнавчої роботи.

Дієвою формою зв'язку шкільної географії з життям є краєзнавчий принцип навчання, який учителі географії намагаються втілювати у життя. Розвиток творчого потенціалу особистості, формування в учнів творчої діяльності є найважливішим завданням шкільної освіти. Географічне краєзнавство, як засіб активізації всієї навчально-виховної роботи, має важливе значення в комплексному розв'язанні проблем формування в учнів реального світогляду, морального, естетичного, науково-природничого, фізичного, трудового виховання і, саме головне, у формуванні ключових навчальних компетентностей школярів.

Тому педагогічним кредом моєї діяльності є шана, бережне ставлення до своїх витоків, виховання в учнів любові до рідного краю, своєї родини, будинку, вулиці, села, міста. А любов ця приходиться через клопітку і наполегливу роботу педагога. Важливим є не лише надання дітям інформації про минуле свого краю, а й безпосередня їх участь у збиранні й обробці краєзнавчого матеріалу. А це – багаторічний досвід із реалізації даної проблеми, різні методи у формуванні творчих здібностей учнів. Краєзнавство – це цілий арсенал ефективних методів і форм успішної навчально-виховної роботи. Завдяки вивченню, використанню місцевого історичного матеріалу учні мають змогу вийти за межі підручників, відчувати історичні події, осмислити історичні процеси, «доторкнутися» до історії.

Використання краєзнавчого матеріалу дає змогу зробити більш цікавими і уроки з географії, що, в свою чергу, сприяє зростанню успішності учнів. Адже учні повинні відчувати, що вчить вона не тільки про когось, а про себе, про своїх батьків, дідів, прадідів, про свій рід.

Адже сучасні зміни, що відбуваються в освітньому просторі України, повинні бути відповідними до суспільних потреб, до європейського та світового освітніх просторів, орієнтованими на зміст набуття ключових навчальних компетенцій через компетентнісний підхід та розробку ефективних механізмів запровадження їх у подальшому професійному та суспільному житті. У формуванні компетентностей велике значення має географічна освіта. Географія – це єдина навчальна дисципліна, яка, маючи величезний світоглядний потенціал, формує у молоді комплексне узагальнююче уявлення про Землю, як планету людей, виховує патріотизм і любов до свого краю, Батьківщини, вчить орієнтуватися в складних світових соціально-економічних процесах.

Неабияка роль в навчально-виховній роботі відводиться екскурсіям. З метою глибшого засвоєння учнями історичних подій та формування пам'яті про величне минуле свого народу застосовую такі види екскурсій: військово-історичні (Екскурсія у військову частину м. Тернополя, Вшанування пам'яті Героїв Небесної Сотні біля пам'ятника в м. Тернополі); історико-краєзнавчі (Поїздка в Антонівці в день Покрови, екскурсія в музей політв'язнів в м. Тернополі; пізнавальні (цікавими місцями Тернопільщини, які у всій повноті розкривають чарівність рідного краю і велич Батьківщини).

Експерсії рідним краєм – важливе джерело успішного володіння учнями природничо-краєзнавчим матеріалом у шкільному курсі географії, Краєзнавча робота прищеплює любов до рідного краю, розвиває інтерес до пізнання нового, формує практичні вміння та навички, сприяє фундаментальному вивченню природи, історії, населення, господарства рідного краю, виховує дбайливого господаря на своїй землі. Сутністю шкільного краєзнавства є всебічне вивчення учнями з навчально-виховною метою території свого краю.

Експерсії виховують у школярів такі цінні якості, як почуття дружби і колективізму, привчають до взаємної допомоги і підтримки. Вони розширюють світогляд, закріплюють і поглиблюють знання, здобуті в школі, дають можливість ознайомити дітей з історією Батьківщини, її природними скарбами, народними звичаями, традиціями, залучають їх до проведення різноманітних досліджень та спостережень.

Другим напрямом краєзнавчої роботи є природничо-географічне краєзнавство. Можна годинами мандрувати міськими пагорбами і долинами і постійно милуватися ними. Презентація «Краєвиди Тернопільщини».

Третій напрям, який я використовую, є архітектурне краєзнавство. Про минуле нашого краю можна багато дізнатись з архітектурних пам'яток національного значення, які є в нашому місті. Це: Старий замок, Воздвиженська (Надставна церква), Церква Різдва Христового, Костел монастиря домініканців.

Четвертим напрямком є народознавче краєзнавство. Безліч етнографічних, краєзнавчих та історичних цікавинок і знахідок можна побачити і почути на Тернопіллі. З метою виховання у молоді патріотизму, любові до рідного краю, поваги до своєї природи, історії, культури, долучення до козацької мужності в нашому закладі проводяться різні заходи, які відтворюють традиції, обряди, звичаї та вірування українського народу. Щороку в школі з піснями, іграми, розвагами, змаганнями проходять «Козацькі забави», «Українські вечорниці», свято Варвари, Андрія тощо.

І останнім напрямом моєї роботи є екологічне краєзнавство. На сьогодні постає необхідність пошуку механізмів формування екологічної культури на елементарному, повсякденному, навіть примітивному рівні. Тому ми започаткували проект «За чисте місто», регулярно відвідуємо Державну обласну екологічну інспекцію в м. Тернополі, підготували презентацію «Екологічні проблеми Тернопільщини».

Як довів досвід, такі форми позанавчальної роботи користуються значною популярністю серед учнів, свідченням чого є їх активна участь в організації та проведенні даних заходів.

- Грамота за участь у конкурсі пошуково-дослідницьких робіт туристсько-краєзнавчого спрямування у рамках Всеукраїнського руху учнівської молоді «Моя земля – земля моїх батьків» та історико-географічної експедиції учнів молоді «Історія міст і сіл України».

- І місце – міський етап історико-географічної експедиції учнівської молоді «Історія міст і сіл України» – Славне село Купчинці.

- Виступ на підсумковій конференції міського етапу конкурсу пошуково-дослідницьких робіт туристсько-краєзнавчого спрямування у рамках Всеукраїнського руху учнівської молоді «Моя земля – земля моїх батьків» та історико-географічної експедиції учнів молоді «Історія міст і сіл України», «Де Стрипа в'ється стрічкою, видніється село над річкою».

- Переможець обласного етапу історико-географічної експедиції учнівської молоді «Історія міст і сіл України», «Де Стрипа в'ється стрічкою, видніється село над річкою» (історико-географічний нарис про с. Купчинці Козівського району).

- Участь у обласному семінарі-практикумі. Перспективи розвитку, індивідуальний та колективний підхід педагогічних працівників закладів освіти з організації та проведення пошуково-дослідницької та науково-краєзнавчої роботи серед учнівської молоді в рамках виконання завдань історико-географічної експедиції «Історія міст і сіл України»

- Відкритий інтегрований урок «Державотворчі процеси в Україні» (Історія, географія, економіка)

- Організація і проведення круглого столу із очевидцею жахливих подій – учасницею УПА – Анною Теодорівною Загалюк.

- Розробка експерсійного маршруту «Стежками Кобзаря».

- Участь і перемога у обласному етапі Всеукраїнської історико-географічної експедиції учнівської молоді «Історія міст і сіл України». (Напрямок – туристсько-краєзнавчі маршрути, експерсії). «До населених пунктів Тернопільського району, що стоять між Серетом і Гнізною».

- Учасники збору переможців Всеукраїнської історико-географічної експедиції «Історія міст

і сіл України ». Всеукраїнська конференція в м. Києві . Нагороджені грамотою за активну участь у дослідженні і висвітленні історії міст і сіл рідного краю , розробку туристсько-краєзнавчих та екскурсійних маршрутів .

• І місце у міському етапі Всеукраїнській історико-краєзнавчій експедиції учнівської і студентської молоді «А ми тую славу збережемо» за конкурсну роботу «Минуле... яке нагадує сьогодні».

• Переможець ІІ етапу Всеукраїнської історико-краєзнавчої акції учнівської і студентської молоді «А ми тую славу збережемо» за конкурсну роботу «Минуле... яке нагадує сьогодні».

- Участь і виступ на обласній конференції «Історія міст і сіл України»
- Поведення виховного заходу до Дня гідності
- Участь у Всеукраїнській конференції в м. Києві «Історія міст і сіл України»
- Участь у святкуванні 44-ї Тернопільської окремої артилерійської бригади
- Виховний захід «День гідності і Свободи»
- Виховний захід «Вони тримають небо» до дня пам'яті Героїв Небесної сотні.
- Історико-географічний квест «Моя Україна»
- Зустріч бійців АТО з передової

Патріотична спрямованість навчально-виховного процесу дає можливість реально впливати на становлення конкретних життєвих компетентностей молоді як під час занять, так і в позанавчальній діяльності, розширює діапазон виявлення здібностей, збільшує можливість особливості зайняти гідне становище у суспільстві та виявити свою свідому патріотичну активність.

Учні, які навчилися відчувати і розуміти красу природи і людської праці, виростуть хорошими людьми, будуть завжди оберегати природу і примножувати її багатства, прикрашатимуть рідну землю, самі створюватимуть матеріальні і духовні цінності. Для розвитку таких здібностей і якостей учнів , крім безпосереднього контакту учнів з природою, є й такі дійові засоби естетичного виховання, як кінофільми, художня література, репродукції з картин відомих художників, слайди, фотографії, географічні картини, плакати, таблиці, відвідування музеїв і виставок, записи музики.

Таким чином, можна обґрунтовано стверджувати, що використання краєзнавчого матеріалу дає можливість вчителю всебічно розвивати особистість учня, виховувати свідомого громадянина, патріота рідного краю, прищеплювати любов до малої батьківщини, сприяти розвитку допитливості, спостережливості, креативності учнів.

Адже саме на місцях, крізь призму вже узагальненого й осмисленого історичного досвіду твориться сьогодні картина минулого і закладається основа майбутнього.

Отже, хочеться відзначити, що рідна природа – могутнє джерело навчання та виховання учнів. Досліджуючи природу, школярі глибше пізнають навколишнє середовище, розвивають інтелект і культуру. І тому одне з основних завдань сучасного навчання географії – зробити все можливе, щоб результати наукового пізнання у вивченні своєї місцевості стали надбанням кожного учня, як заповідав Г. Сковорода: «Пізнай свій край... себе, свій рід, свій нарід, свою землю – і ти побачиш свій шлях у житті».

Література:

1. Безпалько Т. Г. Патріотичне виховання учнів в системі історичного краєзнавства / Т. Г. Безпалько, Л. Г. Лис // Історичне краєзнавство в системі освіти України: здобутки, проблеми, перспективи: Наук. зб. - Кам'янець-Подільський, 2002. - 158-161с.
2. Краєзнавство в Україні: сучасний стан і перспективи: Наук. збірник. – К.: Академія, 2003. – 232 с.
3. Кушнір Л., Гомля Л. Особливості проведення краєзнавчої роботи в школі// Витоки педагогічної майстерності. – Випуск 10. – 2012. – 166-169 с.
4. Тронько П.Т. Краєзнавство як складова навчально-виховного процесу // Краєзнавство–2011.–№ 3–5-9 с.
5. Треф'як Я.І. Методика краєзнавчої роботи в школі // Історія в школах України. – 2002. – №1–33-37 с.

Annotation. The article reveals the role and importance of regional studies in educational work, highlights its role in educating the younger generation in the traditions and history of the native land, and analyzes the main types of local history activities.

Key words: regional studies, patriotic education, ethnographic work, excursion.